

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תצוה תשס"ד

ביחוד הלב לה' - משתנה הכל לטובה

טו), תירגם אונקלוס: "טמונון פלשטאי". הרי שהשורש ט.מ.א. ענינו סתימה ואטימה. לבו של הטמא אטום לקבלת האור האלקי והקדושה האלקית. לעומת זאת, הטהור - פתוח לקבלת האור והקדושה. ט' ה' - מלשון צ' ה' [ט' וצ' - אותיות מתחלפות. למשל: 'צהרים' בלשון הקדש = 'טיהרא' בארמית]. לטהור יש צ' ה' בלבד, שדרכו יכולים האור והז' ה' האלקי לחדור אל נשמתו [צ' וד' אף הן אותיות מתחלפות: צהר ← זחר]. הטהור הוא אם כן הצוהר שדרכו יכול האור האלקי להכנס אל הנשמה, והטומאה סותמת את הצהר שלא יוכל האור האלקי להכנס אליה. כשהכהן הגדול מתקרב למקור האור, מתייחד במחשבתו עם הקב"ה שהוא מקור האור, נבקע במידה מסוימת מחסום הטומאה. אמנם הקרבן שנטמא לא הופך להיות טהור, הוא נשאר טמא, אבל בכל זאת הוא מתקבל לרצון לפני ה'. מפני שהכהן הגדול לבש באותה השעה את הציץ וה' ה' לבו ומחשבתו להרהר בקב"ה ולהתקרב אליו, הטומאה אינה חוצצת עוד כל כך מהאור האלקי מלהכנס אל הנשמה, והקרבן שבא לקרב את האדם אל קונו - כשר למרות טומאתו.

כוחו של יחוד הלב לשמים בהופעה גשמית
 יחוד הלב לשמים יכול לתת את אותותיו גם בהופעה גשמית, כפי שניתן לראות אצל יעקב אבינו: יעקב אבינו מגיע לחרן, ויבא נהנה באר בשדה, ונהנה שם שלשה עברי צאן רבצים עליה... והאבן גדולה על פי הבאר" (בראשית כט, ב). אומר יעקב לרועי הצאן, שעמדו ליד העדרים באפס מעשה: "הן עוד היום גדול, לא עת האסף המקנה. השקו הצאן ולכו רעו!" (שם, ז) אם שכירים אתם - "הן עוד היום גדול!" עוד לא השלמתם את חובתכם כשכירי יום, שכן השכירות היא ליום שלם. ואם הבהמות שלכם הן, אף על פי כן "לא עת האסף המקנה!" אפשר להמשיך במרעה. הצאן יאכל עוד עשב, יהיה יותר שמן, ולכם יהיה יותר חלב ויותר בשר! ואם כן "השקו הצאן ולכו רעו!" (ע"פ רש"י שם) עונים לו הרועים: "לא נוכל, עד אשר יאספו כל העדרים ונגללו את האבן מעל פי הבאר, והשקינו הצאן" (שם, ח) - אין בכחנו לגלול את האבן לבדנו. כשיגיעו כל הרועים כולם, נוכל כולנו יחד בכוחות משותפים לגלול את האבן מעל פי הבאר ולהשקות את הצאן. אבל למעשה, לא היה צריך להמתין עד להתאספות כל הרועים. "עודנו מדבר עמם, ורחל באה עם הצאן אשר לאביה... ויהי כאשר ראה יעקב את רחל... ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר!" (שם, ט-י) יעקב

"ונשא אהרן את עון הקדשים" - כיצד?

התורה מצוה: "ועשית ציץ זהב טהור, ופתחת עליו פתוחי חתם קדש לה" (שמות כה, לו). למה על הציץ כתוב "קדש לה" ועל שאר כלי השרת לא כתוב "קדש לה"? לכאורה הטעם הוא, מפני שאין הכוונה שהציץ הוא קודש לה' (שאם כן היה ראוי באמת לכתוב כך על כל הכלים, לא רק על הציץ). אלא הכוונה היא שהכהן שלו בש את הציץ הוא קודש לה'. הציץ הוא כעין שלט על הכהן הגדול, שמודיע עליו שהוא קדש לה'. והנה, תפקידו של הציץ הוא לרצות על קדשים שהוקדשו בטומאה, שנאמר: "והיה על מצח אהרן, ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם, והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'" (שם, לח). והנה נחלקו חז"ל אם הציץ מרצה על הטומאה רק בשעה שהוא על מצחו של הכהן הגדול, או גם בשעה שאינו על מצחו של הכהן הגדול (יומא ז, ב, והובא ברש"י שמות שם). להלכה פוסק הרמב"ם שרק כשהציץ נמצא על מצחו של הכהן הגדול הוא מרצה (הלכ' ביאת מקדש פ"ד ה"ח). אולי מטעם זה לא נאמר "ונשא הציץ את עון הקדשים", אלא "ונשא אהרן את עון הקדשים", כי אהרן הוא זה שנושא את עון הקדשים כאשר הציץ על מצחו, אבל הציץ עצמו בלי אהרן אינו מכפר כלום. אהרן נושא את עון הקדשים למרות שאינו יודע כלל שהקדש נטמא. עצם זה שהוא לבוש בציץ, מרצה על טומאת הקדשים [ובלבד שילבש גם את שאר בגדי הכהן הגדול, וביניהם הציץ - כך נראה בדעת הרמב"ם. ולדעת רש"י גם כשלוכש את הציץ לבדו בלי שאר הבגדים, גם אז מרצה הציץ על טומאת הקדשים].

כיצד מרצה הציץ על טומאת הקדשים כאשר הוא נמצא על מצח אהרן? כנראה שהריצוי נגרם מכך, שכאשר הכהן הגדול לובש את הציץ על מצחו, הוא מרגיש יותר קרבת אלקים, שהרי אסור לו להסיח דעתו משם שמים שכתוב על הציץ (יומא שם) [ומן הציץ למדו חז"ל קל וחומר לתפילין: "ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה (עשרים ואחד אזכרות בכל תפלה) על אחת כמה וכמה! (שם)]. הרגשה זו של קרבת אלקים בשעה שהכהן הגדול לובש את הציץ, היא שמרצה על הטומאה. למה דוקא על הטומאה היא מרצה? למה לא על פסולים אחרים? (ע"י בגמ' יומא שם, שעל עוון פגול ונותר אין הציץ מרצה. והובא ברש"י שמות שם) נראה לבאר כך: מהי טומאה? טומאה היא מלשון אטימה. "וכל הבגרות... סתמום פלשתיים" (בראשית כו,

מקרה דומה לזה מובא בגמ' לגבי ר' חנינא בן דוסא. הגמ' מספרת על בתו של ר' חנינא בן דוסא, שנתחלה לה בטעות כלי של שמן בכלי של חומץ, והדליקה ממנו נר לשבת. אמר לה אביה: מה אכפת לך? מי שאמר לשמן וידלק, הוא יאמר לחומץ וידלק! וכך באמת היה. החומץ דלק עד מוצאי שבת! (תענית כה, א) מדוע זכה ר' חנינא לנס כזה? מסביר הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ח"א עמ' 178), שזהו מפני שהטבע איננו אלא אחיזת עינים לאדם, לנסות אותו אם יבין שרק רצון ה' הוא הפועל בעולם, או שמא ייחס כוחות גם לנבראים. ממילא, מי שכבר עמד בנסיון, ומבין מה שהבין יעקב, ש"אין עוד מלבדו", וש"אין כל הבדל בין אם השמן ידלק או החומץ ידלק, אין עוד צורך לנהוג עמו בדרך הטבע, כי כבר הגיע להכרה שאין הטבע ולא כלום, וממילא אין מניעה לנהוג עמו שלא כדרך הטבע, ואפשר לעשות לו נס גם כש"אין בו צורך מיוחד.

פְּחָה שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה נוֹבַע מִהַחֲשֵׁבֶתָהּ

אבל לא רק כוחות העולם הגשמי בטלים על ידי יחוד הלב לשמים. גם כוחות על-גשמיים מאבדים את כוחם אל מול מי שמייחד לבו לשמים, כפי שרואים אצל רחל אמנו.

התורה מספרת: "ורחל לקחה את התרפים, ונתְּשָׁמָם בכר הגמל ונתְּשָׁב עליהם" (בראשית לא, לד). מדוע שמה רחל את התרפים דוקא בכר הגמל? בפשטות - כדי להחביאם מלבן אביה במקום הטוב ביותר שניתן להחביאם. אבל חז"ל חושפים בפנינו סיבה נוספת שבגללה החליטה רחל לשים את התרפים דוקא בכר הגמל. חז"ל אומרים, שְׁלֵתֶרְפִים (שהיו עבודה זרה, והיו להם כוחות של טומאה) היה כח לגלות ללבן את מקומם. ואולם רק בתנאי אחד יכלו לעשות זאת: בתנאי שיכבדו אותם! אם היו מכבדים אותם - היה להם כח לפעול. אבל כשהיו מבזים אותם - היה סר כחם, ואז לא יכלו לעשות דבר (זוהר ח"א קסד, ב). רחל יושבת אם כן על התרפים לא רק כדי להחביא אותם, אלא גם כדי לברור אותם, שעל ידי זה יאבדו את כחם ולא יוכלו לגלות ללבן את מקומם. כי כך היא דרכה של עבודה זרה; כוחה (במידה שיש לה בכלל כח) נובע מכך שבני אדם מחשיבים אותה. אבל כש"אין נותנים לה חשיבות, מחמת שמבינים שרק הקב"ה הוא בעל הכוחות כולם ואין שום כח בעולם מלבדו, ומבטאים זאת על ידי ישיבה על התרפים ובטולם - אין לה עוד שום כח.

נְתִינַת חֲשִׁיבוֹת לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם - תְּחִילַת

הַחֲרוּבִים

יחוד הלב לשמים ובטול כל כח אחר - נותנים לאדם שליטה על העולם. לעומת זאת, אם מחשיב אדם בלבו כוחות אחרים מלבדו ית' - הרי בזה הוא נותן להם שליטה עליו.

ירמיהו הנביא אומר לישראל: "מָה תֹאמְרֵי פִי יִפְקֹד עֲלֶיךָ, וְאַתָּה לְמַדְתָּ אֹתָם עֲלֶיךָ אֲלֵפִים לְרֹאשׁ!" (ירמיה יג,

לכדו מצליח לגלול את האבן הגדולה מעל פי הבאר! לכאורה היה צריך להיות קשה מאד ליעקב לגלול לבדו אבן גדולה כל כך. יעקב לא היה אז איש צעיר, היה כבר בן שבעים ושבע שנה! (עי' רש"י שם כח, ט) מה גם שמדובר באבן שהיה צורך בכמה רועים כדי לגוללה. אבל האמת היא, שהדבר לא היה כרוך במאמצים גופניים מיוחדים מצדו של יעקב. הוא גלל את האבן "כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית" (רש"י שם כט, י). "להודיעך שכחו גדול" (שם). הוא היה כל כך חזק, עד שאין האבן נחשבת אצלו למאומה, והוא גולל אותה "כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית".

מנין ליעקב אבינו כח גופני רב כל כך? הרי בארבע עשרה השנים האחרונות בהן שהה בבית עֶבֶר (עי' רש"י שם כח, ט) עסק מן הסתם בתורה בלבד, ולא בהתעמלות ובפיתוח שרירים. ועוד קשה: אם כוחו של יעקב גדול כל כך - מה טוב ומה נעים, אבל מה הוא רוצה מן הרועים? מדוע הוא אומר להם "השקו הצאן ולכו רעו"? וכי איננו מסוגל להבחין שלהם אין כח לגלילת אבן כזו? הרי קשה לומר שחכם גדול ונביא ה' כיעקב אבינו יטעה בדבר כזה!

התשובה היא - כפי שהסביר מורי ורבי הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל - שְׁפָחוּ הַגְּדוֹל שֶׁל יַעֲקֹב לֹא כֹחַ גּוֹפְנִי הִיּוּ, אֲלֵא כֹחַ רֹחַ הַיְיָ, כְּפִי שֶׁמִּצִּינוּ בְּדַבְרֵי הַפְּטָן בְּתִפְלִית הַגֶּשֶׁם (כמנהג האשכנזים), שמתאר את מעשהו של יעקב כך: "יָחַד לָב וְנָגַל אֶפְתָּן מִפִּי בְּאֵר מִים". כלומר: לא בכח הזרוע הצליח יעקב אבינו לגלול את האבן, אלא בכח לְבוֹ, שְׁיִחְדוּ לְאֲבִיו שְׁבַשְׁמִים ("שיחות מוסר" להגר"ח שמואלביץ זצ"ל, תשל"א מאמר ה').

יחוד לב זה, מהו? - יחוד לב זה, הוא האמונה וההרגשה הפנימית, שאין שום כח בעולם מלבדו ית'. אין עוד מלבדו! יעקב אבינו הרגיש בכל לבו, שאליבא דאמת אין האבן כבדה יותר מאשר פקק של צלוחית, והפְּכָדוֹת המורגשת בדרך כלל בהרמת האבן לא מן האבן היא באה אלא מה', שהוא הכח היחיד שקיים בעולם. כשאדם מגיע להכרה זו, ש"אין עוד מלבדו ית' שום כח בעולם... ומבטל בלבו בטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא... ממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם" (נפש החיים' שער ג' פי"ב), ואז אין עוד כל בעיה להרים אבן כבדה, שהרי אין עוד לשום כח בעולם השפעה ושליטה עליו, גם לא לכח המשיכה של הארץ. כי העולם הזה שולט על האדם רק כשהאדם עצמו מִיַּחַס לו כוחות. אבל כשהאדם מבטל בלבו את העולם - אין לְעוֹלָם כל שליטה עליו. זהו שאומר יעקב לרועים: "השקו הצאן ולכו רעו"! אמנם ישנה אבן גדולה על פי הבאר, אבל עם יחוד הלב לשמים, עם אמונה עמוקה ש"אין עוד מלבדו", ניתן להתגבר על מכשול מדומה זה ולהרים את האבן. ואולם הרועים אינם רוצים ליחד את לבם לשמים, שהרי עובדי עבודה זרה הם, ואינם רוצים להאמין ביחוד ה'. ועל כן הם אינם מצליחים לגלול את האבן.

רק אחר כמה דורות (כעבור מאה שנה, בערך, מאותו מעשה), אבל הנביאים מודיעים לנו שבזה התחיל החורבן, בכך שחזקיהו (ואולי גם שאר עם ישראל שבדורו) החשיב את בבל יותר מדי. אלמלא נתנו חשיבות לבבל, לא היתה יכולה בבל לשלוט על ישראל. תהליך דומה היה גם בבית שני עם רומי. הפסוק אומר: "לא ידעתי, נפשי שִׁמְתָנִי, מִרְפָּוֹת עַמִּי נְדִיב" (שה"ש ו, יב). מסביר רש"י: "...נפשי שִׁמְתָנִי להיות מרכבות להרכיב עלי נדיבות שאר אומות... אני בעצמי מְנִיתִים עלי...". ישראל עצמם מינו את הרומאים לשליטים עליהם! הדבר התחיל מזה שיהודה המכבי כרת ברית עם רומי נגד יוון, כפי שמסופר בספר חשמונאים (א, ח), אבל גם הגמרא מביאה (ע"ז ח, ב), שהיתה ברית בין היהודים והרומאים נגד יוון. יהודה נותן להם א"כ חשיבות. אחר כך מתפתח מזה מצב, שכשיש מריבה בין האחים החשמונאים הורקנוס ואריסטובלוס, כבר קוראים לרומי לשפוט מי ימלוך (עי' רש"י בשה"ש שם), בסופו של דבר משתלטים הרומאים לחלוטין על ירושלים, והדברים מגיעים עד לחורבן הבית על ידם. וממה הכל התחיל? "נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב - אני בעצמי מְנִיתִים עלי". אנו עצמנו שמנו אותם אלופים לראש, אנו עצמנו הרכבנו עלינו את הרומאים לשרים, בכך שנתנו להם חשיבות!

יחוד הלב לשמים - היסוד לנס פורים

בשושן הבירה היהודים מבינים שבאופן טבעי אין שום דרך להנצל מגזירת המן: על אסתר אי אפשר לסמוך. היא מכבדת את המן, מזמינה אותו למשתה עם אחשוורוש - אי אפשר לצפות שתצמח ממנה איזו ישועה. מאחשוורוש גם אי אפשר לבקש עזרה - אהבת ישראל אינה יוקדת בלבד. הרי נתן אישור מלא להמן לגזור את הגזירה הנוראה. התגוננות עצמית בכח - גם לא תעזור. המלך, השרים, האחשדרפנים והפחות הרי יעמידו את כל אמצעי הלחימה שבידם לרשות אויבי ישראל, כדי לסייע להם להוציא את גזירתו של המן לפועל לאחר שקבלה את אישור המלך. אין אפוא כל סיכוי לישראל המפוזרים בשבע ועשרים ומאה מדינה להצליח להתנגד להשמדתם.

העצה היחידה במצב כזה, כשאין על מי להשען - לפנות לאבינו שבשמים. בלית ברירה מבינים שרק הוא יקבע מה יהיה, ולא השרים והאחשדרפנים והפחות והצבא והמשטרה וכל מה שיש לאחשוורוש. לגויים יש סוסים ופילים ושאר ירקות, ולנו יש את אבינו שבשמים, שלעומתו הכל אין ואפס. ברגע שמבינים כך - הכל משתנה, ובתוך ארבעה ימים מרגע שנגזרה הגזירה - מתהפך הגלגל. עד לגזירה, המן הוא ראש הממשלה, השר הנכבד ביותר מכל השרים, כולם כורעים ומשתחוים לו, ובתוך ארבעה ימים הוא עולה עוד יותר למעלה - נתלה על עץ גבוה חמישים אמה. מפני שברגע שישראל מקבלים עליהם עול מלכות שמים, אין לבשר דם שליטה עליהם. אחר כך לוקח עוד זמן לפייס את

כלומר: אלו טענות יוכלו להיות לכם כלפי הקב"ה כשיביא עליכם את מלך בבל להשתלט עליכם ולהגלותכם? הרי אתם עצמכם הרגלתם אותם להיות שליטים עליכם! במה הרגילו ישראל את בבל להיות שליטים עליהם? בכך שפָּדְרוּ אותם והחשיבו אותם יותר מדי. מתי קרה הדבר? בזמנו של חזקיהו. ישעיהו הנביא עשה אז נס, והחזיר את השמש לאחור (מלכ"ב כ, יא). סמוך לערב נהיה שוב בְּקֶר. כמובן, הדבר עשה רושם אדיר בעולם. בעקבות נס זה, מחליט מלך בבל שצריך לשלוח "ספרים ומנחה אל חזקיהו", לכבוד הנס הגדול: "בעת ההיא שלח מְרֹאֲדָן בְּלָאֲדָן בֶּן בְּלָאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל ספרים ומנחה אל חזקיהו... וישמח עליהם חזקיהו. וַיִּרְאֵם אֶת בֵּית נְכַתָּה, אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַבַּשְּׂמִים וְאֶת הַשֶּׁמֶן הַטּוֹב... לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו בביתו ובכל ממשלתו" (ישעיהו לט, א-ב) אפילו את ארון הברית שבמקדש פתח לפניהם, כדי להציג בפניהם את הלוחות (פרקי דר"א פנ"א)! גם משתה עשה לכבודם, ואשתו בכבודה ובעצמה עמדה עליהם להשקותם (סנה' קד, א). אפשר להבין ששגרירים של מלך זר יש לכבד בסעודה מלכותית מפוארת. אבל עד כדי כך? לפתוח לפניהם את ארון הברית, ושהמלכה עצמה תעמוד ותשרת את המסובים? זה כבר לא מגיע לשגריר זר. זוהי כבר התרפסות, נְהַיֵּשְׁבֶת יָתֵר שֶׁל בָּבֶל וְכוּחָה.

ה' שולח אל חזקיהו את ישעיהו, וישעיהו שואל אותו: "מה אמרו האנשים האלה, ומאין יבאו אליך?" (ישעיהו לט, ג) כיצד היה צריך חזקיהו לענות על שאלה כזאת? היה צריך לומר: "אתה נביאו של מקום, ולי אתה שואל?!" (רש"י שם) תחת זאת "התחיל מתגאה ואומר: מארץ רחוקה באו אלי, מבבל". גם אם נאמר שחזקיהו אכן היה סבור שהנביא איננו יודע מנין באו אליו האנשים, עדיין לא היה צריך לענות כך. היה לו לומר: "מבבל באו אלי". ואולם חזקיהו מוסיף שתי מילים: "מארץ רחוקה באו אלי מבבל". בשביל מה צריך לציין שבאו מארץ רחוקה? וכי בקש ממך הנביא למסור לו שיעור בדיעת הארץ, וללמד אותו היכן נמצאת בבל? הוא לא ביקש ממך שיעור בדיעת הארץ. אם כן היית צריך לענות: "מבבל באו אלי". חזקה על ישעיהו שידע כבר היכן נמצאת בבל. מדוע מוסיף חזקיהו את המילים "מארץ רחוקה"? משום שהוא מתפעל בלבד מכך, שהשמועה הגדולה על יד ה' הגיעה עד בבל הרחוקה. אפילו בבל הגדולה והחזקה הכירה בנס! שוב - נתינת חשיבות מיותרת לבבל.

אומר על כך הנביא לחזקיהו: "הנה ימים באים, וְנִשְׂאָ כָל אֲשֶׁר בְּבֵיתְךָ וְאֲשֶׁר אֲצֻרְךָ אֲבִיתְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בָּבֶל, לֹא יִתָּר דָּבָר, אֲמַר ה'. ומבנין אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו, והיו סריסים בהיכל מלך בבל" (שם, ו-ז). גזירה נוראה! בגלל שכל כך התפַּעַלְתָּ מן הבבלים - כל אותם אוצרות שחשפת בפניהם, ילקחו לבבל. הרי שחזקיהו גרם בהחשבתה של בבל לנתינת שליטה לבבל על ישראל, שליטה אשר ממנה התפתחו בסופו של דבר החורבן הראשון וגלות בבל. אמנם לא מיד קרה הדבר,

אנשי כנסת הגדולה שהיו אחר כך, מכינים גם הם את העם לדורות הבאים. מתקנים את התפילה, את הברכות, הרי עד אז היה כל יהודי מתפלל בנוסח פרטי משלו, ועכשיו מנהיגים אנשי כנסת הגדולה נוסח אחיד לכל ישראל, ברכה ראשונה על האבות, וברכה שנייה מחיה המתים, ושאר ברכות ותפילות, להדריך את העם לכל הזמנים ולכל המצבים. בספרים מובא, שאנשי כנסת הגדולה כללו בנוסח התפילה שתקנו כוונות המתאימות לכל יהודי בכל מצב ובכל זמן בכל הדורות כולם! הכל אפשר לכוון בתוך תפלת "שמונה עשרה" שתיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה (עי' נפש החיים ש"ב פ"ג).

גם עזרא מכין את העם לדורות הבאים. משלים את התקנה של קריאת התורה ומתקן עוד כמה תקנות (ב"ק פב, א). יסוד התקנה של קריאת התורה היה כבר מימות משה רבינו (שם), אבל עזרא משלים את התקנה, מתקן קריאת התורה במנחה של שבת בנוסף לקריאת התורה של שני חמישי ושבת בשחרית (שם). איזו תועלת יש לתקנה זו של קריאת התורה בשבת במנחה עבור המצב החדש שישראל נכנסים אליו? אמנם בגמ' מבואר שתקנת עזרא היתה משום יושבי קרנות, אבל הגר"א אומר שלחז"ל היו תמיד טעמים נוספים לתקנותיהם וגזרותיהם, חוץ מן הטעמים שנתפרשו להדיא, ואם כן אולי מותר לומר גם את הטעם הבא: בימי משה רבינו המצב הרוחני של ישראל היה שפיר באופן כללי. אמנם היו כשלונות, בעגל, במרגלים, בשיטים, אבל באופן כללי הם הולכים מחיל אל חיל. יוצאים ממצרים, הולכים להר סיני ומקבלים תורה, משם לארץ ישראל, אח"כ בונים את בית המקדש - ישראל בקו של עליה, "ישראל עושה חיל".

ואולם בימי עזרא עם ישראל נמצא אחר השבר הגדול של חורבן בית ראשון. אמנם נבנה עכשיו בית שני, אבל הוא מעורר אכזבה, רבים מן העם בוכים בראותם שאין בבית השני השראת שכונה כמו בבית הראשון (עזרא ג, יב). מה עושה עזרא? מתקן שבכל שבת במנחה יקראו בפרשת השבוע הבא. גם בשבת חזון אנו קוראים כבר את הפרשה של שבת נחמו, לדעת שתמיד נכונה לנו תחנה חדשה. לא להרגיש שהגענו ל"תחנה סופית" ולשקוע ביאוש, אלא לדעת שישנו עוד עתיד לפנינו. גם במצבים קשים יש לחשוב תמיד על התחנה הבאה ולא להתייאש. בשושן, במצב הכי קשה, הכל התהפך בתוך שלשה ימים. אותו מרדכי שבערב החליטו המן ויועציו לתלותו, מורכב למחרת בקבוד מלכים על סוס בכל רחובות העיר, כאשר המן צועק לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". בערב ילין בכי ולבוקר רנה. כי ישועת ה' כהרף עין, כל מה שדרוש הוא רק ליחד את הלב לאבינו שבשמים, לדעת שלא אמריקה קובעת מה יקרה בעולם, ולא בית המשפט הביין לאומי בהאג, ולא שרון ולא לפיד קובעים מה יקרה בעולם, אלא אנחנו אנחנו קובעים מה יקרה בעולם. אם אנו קוראים קריאת שמע ומייחדים את שם ה', מאמינים בתורה שבכתב ושבעל פה, עוסקים בה ומקיימים אותה, זה

אחשוורוש שיכתוב לכל המדינות שיש רשות לישראל להגן על עצמם מפני הקמים עליהם, אבל בסוף הכל מסתדר, "ואיש לא עמד לפניהם כי נפל פחדם על כל העמים" (אסתר ט, ב), "וכל שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות... מנשאים את היהודים" (שם, ג), כולם נהפכים לפתע לאוהבי ישראל, ועוד לפני כן - "רבים מעמי הארץ מתַיְהָדִים" - התגיירו, או העמידו פנים כאילו הם יהודים - "כי נפל פחד היהודים עליהם" (שם, ה, יז). ואילו שהחליטו בכל זאת להלחם בישראל - נהרגים ביום אשר הגיע דבר המלך ודתו להעשות בו. כי ברגע שַׁיְחָדוּ ישראל את לבם לשמים והבינו שאין עוד מלבדו - לא היה שום כח שיכל לעמוד בפניהם.

נס פורים מכין את ישראל לדורות הבאים

נס פורים היה כמובן תשועה גדולה בשעתו, כששונאי ישראל רצו להשמיד אותנו. אבל חוץ מן ההצלה לשעה, היה לנס זה גם תפקיד לדורות הבאים. הרי המגילה נקראת מגילת אסתר. אסתר מלשון הַסְתֵר, כמו שאמרו חז"ל: "אסתר מן התורה מנין - ואנכי הַסְתֵר אֶסְתִּיר פני ביום ההוא" (חולין קלט, ב), שבניגוד לתשועות אחרות שבאו בניסים גלויים, תשועת פורים באה בתהליך שהיה נראה "טבעי". מלך גוי משתכר ומתקוטט עם אשתו - טבעי. מחפש אשה חדשה - גם זה טבעי. אחרי שהרג את אשתו הראשונה, הוא זקוק לאשה חדשה. שני שומרים בלתי מרוצים רוצים לחסל את המלך - גם זה טבעי ומוכר. ראש ממשלה שונא ישראל - גם דברים כאלה היו לנו. לא רואים את יד ה' בדברים, אין כאן שום נס גלוי. הכל בסתר. גם אחר כך, אחרי שהמלך כבר נותן רשות ליהודים להקהל ולעמוד על נפשם, לא ירדה אש מן השמים ושרפה את כל שונאי ישראל, אלא שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות מנשאים את היהודים, ממילא כל הנשק והסוסים עומדים לרשותם, וממילא מנצחים את אויביהם במלחמה. לא רואים כביכול את יד ה', ושם שמים אף לא נזכר כלל במגילה. "המלך" רומז על הקב"ה (אסתר ג, י), אבל באופן מפורש - לא נזכר שם שמים במגילה.

מדוע ההנהגה הזו? למה לא נעשה להם לישראל נס גלוי כדי להצילם כמו בדורות שלפני כן? - נראה שהסיבה לכך היא, מפני שרצתה ההשגחה העליונה להכין את ישראל למצב חדש. מימות אדם הראשון היתה נבואה בעולם. אבל מעט אחרי הזמן שבו אירע נס פורים, עומדת הנבואה להעלם. בימי עזרא פסקה נבואה מישראל. צריכים אם כן להתרגל למצב של העלם, של הסתרת יד ה'. נס פורים הוא ההכנה לקראת המצב החדש הזה של הסתרת יד ה'. לכן נעשה הנס באמצעים טבעיים, בלי ניסים שלמעלה מדרך הטבע, כדי שישראל ידעו שגם כשאין רואים את יד ה', הקב"ה ממשיך להשגיח עליהם. שגם אם מלך גוי מתקוטט עם אשתו, זוהי יד ה' שמכוונת את הדברים עבור ישראל. אין דבר בעולם שקורה "במקרה", הכל הקב"ה פועל.

קובע מה יקרה בעולם! "ותחסרהו מעט מאלקים" (תהלים ח, ו), האדם הוא רק מעט פחות מהקב"ה, כביכול. איך? עם דף גמרא, עם פרק משניות, עם קריאת שמע - הוא שולט על העולם כולו. "תמשילהו במעשי ידיך, כל דף שְׁתָּה תחת רגליו" (שם, ז), עם כל פרק משניות, עם כל דף גמרא, עם כל תפילה, עם כל מעשה חסד ועם כל מצוה שאנו מקימים - אנו שולטים בעולם. כל שתה תחת רגליו, בתנאי שתדע שיש בורא והוא המנהיג, והמצוות שלו הן בלבד פועלות בעולם ולא כוחות אחרים. אם נבין את זה - אזי "ונהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה בשנאייהם" ועל כל העולם כולו.